

УДК 37.01:377

DOI <https://doi.org/10.32840/1992-5786.2019.65-1.3>**М. В. Пагура**кандидат педагогічних наук, доцент,
докторант кафедри загальної педагогіки та дошкільної освіти
Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка

РОЗВИТОК ПРОФЕСІЙНОГО ШКІЛЬНИЦТВА СХІДНОЇ ГАЛИЧИНИ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: АКСІОЛОГІЧНИЙ ПІДХІД

Стаття присвячена аналізу проблеми розвитку професійного шкільництва у Східній Галичині впродовж міжвоєнного періоду із застосуванням аксіологічного підходу. Констатовано, що динаміка розвитку кількості закладів професійної освіти, збільшення кількості їхніх типів, урізноманітнення засновників таких шкіл (державна, громадська чи приватна ініціатива), розширення доступу до професійної освіти жінок, збільшення чи зменшення контингенту учнів тощо є показниками цінності професійної освіти як для держави, так і для суспільства й окремої особистості. Простежено еволюцію становлення та розвитку промислового, торговельного, сільськогосподарського тощо шкільництва. Вказано на зміни, які відбулися в розвитку професійного шкільництва після реформи шкільництва у Другій Речі Посполитій 1932 року. Проаналізовано роль держави та приватних інституцій у розвитку професійного шкільництва. Розглянуто розвиток українського професійного шкільництва Східної Галичини впродовж міжвоєнного періоду. Зроблено висновок про утилітарний підхід із боку держави до організації і розвитку професійного шкільництва. Констатовано, що приватне професійне шкільництво, яке засновувалося коштом громадських, релігійних організацій чи окремих меценатів, відображало інтереси свого засновника, часто належало представникам національних меншин, значною мірою спрямовувалося насамперед на становлення різнобічно розвиненої особистості, гідного представника власного народу, що завдяки здобутій освіті зможе посісти певне місце в суспільній ієрархії. Наприклад, цінність професійних шкіл для українських громадських і релігійних організацій була очевидною, оскільки вони намагалися надати освіту українській молоді, яка значною мірою була дискримінована польською владою, підвищити її суспільне становище, а завдяки відповідному змісту освіти сформувати і зберегти національну ідентичність українців, які піддавалися національній асиміляції з боку державної влади. Доведено, що з погляду окремої особистості професійне шкільництво було цінним насамперед для бідних міщан і незаможних селян.

Ключові слова: професійне шкільництво, професійна освіта, курси, цінність, Східна Галичина.

Постановка проблеми. Сталий розвиток професійної освіти для будь-якого суспільства є надзвичайно важливим завданням. Прогрес суспільства неможливий без створення системи формування конкурентоспроможних, творчих, активних фахівців, здатних гнучко реагувати на виклики часу.

Для того, щоб вітчизняна економіка могла конкурувати з економіками розвинених країн світу, Україні потрібно пройти тривалий шлях, на якому варто як запозичувати кращі закордонні здобутки, так і звертатися до вітчизняного історичного досвіду. Ретроспективний аналіз становлення і розвитку вітчизняної професійної освіти на різних етапах розвитку суспільства, у різні історичні періоди дасть змогу побачити як здобутки, так і прогалини, виокремити чинники, які позитивно та негативно впливали на цей процес.

З огляду на це, вважаємо за доцільне розглянути розвиток професійного шкільництва на західноукраїнських землях у міжвоєнний період, який характеризується становленням громадянського суспільства та розвитком національної системи шкільництва.

Сучасні науковці для аналізу педагогічних явищ часто застосовують аксіологічний підхід. Такий стан речей є виправданим, адже означений підхід дозволяє вивчати явища з погляду їхніх потенцій щодо задоволення потреб держави, суспільства, кожної особистості, отже, розв'язувати завдання гуманізації суспільства.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема розвитку професійного шкільництва у Східній Галичині міжвоєнного періоду стала предметом досліджень низки науковців, зокрема: М. Барни, З. Гіперс, Д. Герцюка, Т. Завгородньої, Г. Субтельної, Т. Панфілової та ін. Дослідники ґрунтовно вивчають становище професійної освіти Східної Галичини означеного періоду, боротьбу за українську професійну освіту, роль у цьому процесі громадських та релігійних організацій і товариств тощо. Так, Г. Субтельна переконана, що «сучасна професійна освіта залежить від об'єктивної оцінки істотно-педагогічних явищ минулого. Своєю унікальністю наша педагогічна спадщина завдячує поєднанню її із прагненням народу до знань, до збереження українських освітньо-виховних традицій, обізнаності інте-

лігенції зі світовим досвідом фахового шкільництва» [2, с. 4].

Вважаємо, що доцільно дослідити розвиток професійного шкільництва Східної Галичини міжвоєнного періоду крізь призму аксіологічного підходу. Зазначимо, що аксіологічна проблематика в освіті представлена працями О. Вишневського, В. Сластьоніна, О. Сухомлинської, Н. Ткачової, Т. Чижакової та ін. У своїх працях дослідники здійснюють аналіз освітніх цінностей в історичній ретроспективі.

Мета статті полягає у здійсненні аналізу процесу розвитку професійного шкільництва Східної Галичини в міжвоєнний період на основі аксіологічного підходу.

Варто зазначити, що у статті ми насамперед зосередимося на аналізі розвитку мережі професійних шкіл. Вважаємо, що динаміка розвитку кількості закладів професійної освіти, збільшення кількості їхніх типів, урізноманітнення засновників таких шкіл (державна, громадська чи приватна ініціатива), розширення доступу до професійної освіти жінок, збільшення чи зменшення контингенту учнів тощо є показниками цінності професійної освіти як для держави, так і для суспільства й окремої особистості.

Виклад основного матеріалу. За твердженням польських істориків педагогіки, до 1918 р. мережа професійних шкіл на польських землях була скромною. Вона охоплювала торговельні, сільськогосподарські, ремісничі та школи домашнього господарства. Окрему групу становили доповнюючі школи, призначені для молоді, що працює [4, с. 95].

Кількість професійних шкіл на кінець 1917 р. становила 70. А вже за п'ять років загальна кількість професійних шкіл і курсів у Другій Речі Посполитій була приблизно 750, з них 89 – державних, 128 – доповнюючих, що утримувалися державним коштом, решта – субсидійовані: технічних шкіл і художньої промисловості – 22, залізничних – 5, агротехнічних – 15, ремісничо-промислових – 65, торговельних шкіл і курсів – 230, жіночих професійних шкіл – 115, доповнюючих шкіл – 300 [5, с. 533].

Власне таке численне зростання кількості професійних шкіл свідчить про цінність професійної освіти для держави. Адже реконструкція і розбудова професійної освіти передбачала забезпечення актуальних і перспективних потреб економіки й управління. Важливим маркером цінності для держави професійної освіти стало намагання забезпечити підготовку спеціалістів для провідних галузей промисловості, особливо машинної й електротехнічної, земельного і водного будівництва, видобувної галузі та гутництва, а також для різних галузей послуг. Професійне шкільництво мало також забезпечити кваліфіковані

кадри для торгівлі, як роздрібною, так і гуртовою, а також для державного, самоврядного і господарського управління. Важливі завдання мало реалізувати й агротехнічне шкільництво [4, с. 98]. Крім того, варто згадати і про те, що зміст професійної освіти в міжвоєнний період зазнав значних змін. Насамперед ідеться про те, що метою професійних шкіл стало формування не лише фахівця в певній галузі, а насамперед доброго й освіченого громадянина – патріота своєї держави.

Оскільки терени Східної Галичини входили до складу Другої Речі Посполитої, то розвиток професійної освіти торкнувся і їх, однак меншою мірою, оскільки ці землі й надалі залишалися аграрними. Як зазначав Є. Храпливий, 81,5% населення – мешканці села, з них 70,9 (88,8%) – хлібороби. «Це ясний образ того, що наш край – це країна хліборобська, аграрна. Інші заняття творять на наших землях незначний відсоток населення. Брак відповідно розбудованої промисловості й торгівлі є великою перепоною тому, щоб надмір селянських рук, які має наше село, міг переходити до інших галузей народного господарства та знаходити хосенне та доцільне заняття» [3, с. 11–12].

З боку державного апарату здійснювалося штучне стримування економічного розвитку етнічних українських земель, що, однак, у відповідь викликало розвиток в освіті приватної ініціативи. Крім цього, розвивалося польське шкільництво, яке чисельно значно переважало українське.

Розглянемо типи шкіл, які засновувалися в міжвоєнний період, адже їхня кількість та умови вступу до них, безперечно, свідчать про те, наскільки важливою професійна освіта була для держави та суспільства.

В ієрархії професійних шкіл чільне місце посідали технічні школи, завданням яких була підготовка фахівців до контролю продукції, управління працею машин, а також до допоміжної праці в інженерних бюро [4, с. 98].

Технічні школи міжвоєнного періоду були дуже різнотипними. Це, зокрема, технічні школи основного типу, метою яких стала підготовка техніків-помічників різних спеціальностей. Працівників до роботи в залізничній, механічній і службі будівництва доріг готували в залізничних школах. Підготовка землемірів здійснювалася землемірними школами. Приймали до цих типів шкіл випускників чотирьох класів середньої загальноосвітньої школи, семи відділів народної школи або ж повного курсу ремісничо-промислової школи за результатами вступних екзаменів із польської мови, математики і рисунка.

До технічних шкіл вищого типу приймали випускників шести класів загальноосвітньої середньої школи. Учні готували до виконання обов'язків техніків, які після проходження практики зможуть працювати самостійно. Щоби вступити на

навчання до цього типу технічних шкіл, потрібно було скласти іспити з польської мови, математики, фізики і рисунка. Очевидно, що умови вступу до цих технічних шкіл обмежували їхню доступність для молоді національних меншин.

До технічного шкільництва належали також школи майстрів і наглядачів, які готували фахівців для будівництва, фабрик, а також механіків. Щоб вступити до цього типу шкіл, достатньо було вміти читати і писати, знати чотири арифметичні дії, мати тривалий стаж роботи та свідоцтво підмайстра.

Підготовка фахівців у галузі художньої промисловості, а також учителів рисунку для професійних шкіл здійснювалася школами художньої промисловості. Для вступу до них потрібно було мати освіту обсягом три – чотири класи середньої загальноосвітньої школи та володіти художніми здібностями.

Надання технічних відомостей для працівників промисловості здійснювалося на технічних курсах, які організовувалися у вечірній час та були доступними для випускників четвертого – шостого класів середньої загальноосвітньої школи, або тих, хто володів певною кваліфікацією залежно від мети курсів [5, с. 533–535].

Зокрема, у Львові функціонувала Державна промислова школа, заснована у 1876 р. як Державна промислова школа рисунків і моделювання. У 1890 р. була реорганізована в Державну промислову школу з відділами мистецького слюсарства, будівництва, меблевого і будівельного столярства, різьби і декоративного малярства, гаптування і виготовлення мережок, а також школою для мулярів, столярів, коминарів. У 1912 р. утворено землемірну школу, відділ будівництва доріг, курси килимарства і, урешті, у 1921 р. доповнюючу школу для автомобільних слюсарів, механіків і електротехніків [6, с. 413].

Як уже зазначалося, доступ до технічних шкіл був досить складним. Зокрема, сільська молодь не завжди мала можливість вступу до них. Однак здобуття професійної освіти для молоді, що походила із селянських сімей, ставало певним трампліном до досягнення вищого суспільного становища. Тому молодь обирала для навчання ремісничо-промислові школи, кількість яких після 1918 р. збільшилася, особливо на теренах Галичини. Ці школи готували фахівців однієї чи кількох кваліфікацій. Заклади, що функціонували в малих містечках та фінансувалися громадськими чи релігійними організаціями, здебільшого навчали учнів у галузі традиційних ремесел, як-от кравецтво, шевство, римарство, оббивка, виготовлення коліс, кошикарство і столярство. Державні, самоврядні й окремі приватні школи готували переважно працівників промисловості: слюсарів, monterів, токарів, електромонтерів, ковалів,

штампувальників тощо. Зростала кількість промислових шкіл, зокрема тих, що готували кадри для металургійної промисловості [4, с. 100].

Умовою вступу до ремісничої школи було закінчення 5 відділів народної школи і досягнення 14-го року життя [5, с. 535].

На теренах Східної Галичини функціонувала низка ремісничих шкіл. Кілька шкіл, зокрема в Тернополі, працювали на користь сільського господарства, готуючи молодь до роботи в галузі виробництва сільськогосподарських машин. Виробленням возів і бричок займалися школи у Гримальові, Кам'янці Струмільовій і Грибові [4, с. 101].

Особливе становище серед професійних шкіл мали торговельні школи. Вони поділялися на чоловічі, жіночі та коедукативні. Програма навчання спиралася здебільшого на курс повної народної школи. Існували двокласні купецькі школи, три- і чотирирічні торговельні школи і дворічні торговельні ліцеї, до яких приймали кандидатів зі свідоцтвом про закінчення шостого класу загальноосвітньої гімназії. Ідентичні умови прийому були й у дво- чи трирічних торговельних інституціях.

У другій половині 20-х рр. кількість учнів у торговельних школах зросла майже вдвічі. Рекрутувалися вони насамперед з родин нижчих урядників, ремісників і дрібних купців. У 1924/25 н. р. діти рільників становили 10% учнів торговельних шкіл, а діти робітників – 15%. До 1930 р. кількість молоді, що походила із сімей великих рільників, зменшилася до 5,1%. Істотно зменшився відсоток учнів робітничого походження. Торговельні школи обирали діти середньо-заможних рільників, багаті селяни віддавали перевагу загальній освіті, яку давали сучасні гімназії [4, с. 103–104].

Розташування цих шкіл не було рівномірним. Наприклад, станом на 1924 р. на території Східної Галичини функціонували Державна торговельна академія та торговельна школа, заснована коштом товариства «Просвіта» у Львові, двокласна торговельна школа Озяша Готтельфа в Самборі, Торговельна жіноча школа у Станіславові [6, с. 404–408]. За даними, станом на 1932 р. на терені львівського шкільного округу торговельних шкіл було 30, луцького – 6 [4, с. 103].

Упродовж міжвоєнного періоду на території Другої Речі Посполитої функціонували також агротехнічні школи. Вони поділялися на кілька типів. Зокрема, середні агротехнічні школи поділялися на: рільничі, лісничі, садівничі, меліораційні, відгодівельні, рибальські, дистильційні, молочарські тощо. До школи приймали кандидатів віком 14–18 років після закінчення 7-ми відділів народної або 4-х класів середньої загальноосвітньої школи і після складання іспитів із польської мови, фізики та математики.

Метою середніх шкіл вищого типу стала підготовка самодіяльних господарів для середніх і

великих господарств чи інструкторів-спеціалістів. Приймали кандидатів віком від 16-ти років зі свідоцтвом про закінчення 6-ти класів середньої загальноосвітньої школи, після річної обов'язкової практики і складання вступного екзамену з польської мови, математики і фізики.

Більш доступними були спеціальні курси, метою яких було поглиблення і доповнення знань людей, що вже працюють у певній галузі. Кандидатів віком від 16-ти років приймали після закінчення 6-ти класів середньої школи [5, с. 536].

Станом на 1924 р. на території Східної Галичини функціонували народні рільничі і садівничі чоловічі школи в Бережниці (біля Стрия), Вульці Капітанській на Замарстинові, Заліщиках тощо [6, с. 469].

Після 1918 р. завдяки ініціативам державної влади, самоврядування і суспільних організацій почало інтенсивно розвиватися доповнює професійне шкільництво. Обов'язок відвідування цих шкіл регулювався Законом від 2 липня 1924 р. «У предметі праці юнаків і дівчат». Ним на юнаків, які працювали в ремісництві, промисловості та торгівлі, накладався обов'язок відвідування доповнюючих шкіл або шкіл для анальфabetів. Промисловий закон від 7 червня 1927 р. розширював можливість покарання за невідвідування шкіл не тільки на працедавців, але і на учнів. Допуск до екзамену на майстра уможлилювався лише за умови представлення свідоцтва про закінчення доповнюючої школи. Однак цих постанов не завжди дотримувалися, зважаючи як на нестачу шкіл, так і на погані умови праці і навчання [4, с. 104–105].

Завдання доповнюючих шкіл – ознайомити особу, що працює, із загальними і професійними відомостями, які дозволили б сформуванню свідомих громадян і професійно кваліфікованих ремісників. Учень доповнюючої школи мав закінчити 5 відділів народної школи [5, с. 536].

Доповнюючі школи насамперед були призначені для молоді, що працювала в містах. Сільська молодь бачила в них можливість переселитися до міста й отримати роботу в ремеслі, промисловості чи торгівлі. Явище відтоку сільської молоді до ремесла і промисловості було дуже поширеним. За даними 1930/31 н. р., у львівському воєводстві було 39,9% молоді, учнів доповнюючих шкіл – вихідців із сіл. Проте з економічною кризою відтік сільської молоді до ремесла і промислу зазнав виразних обмежень [4, с. 105–106].

Як зазначалося вище, показником цінності професійної освіти для держави є також розвиток жіночого професійного шкільництва. Варто зазначити, що в міжвоєнний період функціонувало кілька типів шкіл для жінок.

Насамперед це доповнююча школа. Програма навчання відрізнялася від програми інших допов-

нюючих шкіл уведенням навчання домашнього господарства. Функціонували також школи ремесел, метою яких була підготовка дівчат до праці в галузі жіночих професій. Для вступу до цього типу шкіл кандидатки мали закінчити 5 відділів народної школи і досягнути віку 13-ти років. Метою промислових шкіл було готування самостійних працівниць і керівниць у професійних закладах для жінок. Кандидатки мали закінчити 7 відділів державної школи. Жінки мали змогу також навчатися в семінаріях для вчительок жіночих професійних шкіл. Кандидатка повинна була мати свідоцтво про закінчення промислової школи і відбути принаймні річну професійну практику. Також жінки мали змогу вдосконалювати професійні знання й уміння на спеціальних курсах із жіночих професій і домашнього господарства [5, с. 537]. Наприклад, ще з 1913 р. у Снопкові біля Львова розпочав діяльність Господарський семінарій, навчання в якому завершувалося складанням державного екзамену на здобуття кваліфікації вчительок господарсько-рільничих шкіл. У 1921 р. на основі міської промислово-торговельної школи засновано Державну професійну жіночу школу у Львові [6, с. 423–424].

Однак варто зазначити, що, незважаючи на намагання держави та приватних інституцій розбудувати професійне шкільництво, для інтелігенції, міщан і заможних сільських господарів цінність його вважалася сумнівною, адже воно не надавало випускникам суспільного престижу і статусу. Хоча професійні школи готували до добре оплачуваної праці, однак не гарантували тих прав, які надавала загальноосвітня гімназія. Професійні школи середнього рівня, наприклад, торговельні, технічні чи сільськогосподарські, не давали права вступу на вищі студії, не надавали також привілеїв на державній службі, як цивільній, так і військовій. Під кінець 20-х рр. під тиском батьків, учителів і учнів частина професійних шкіл отримала такі привілеї, як скорочена військова служба для їхніх випускників і належність до відповідної категорії державних службовців. Були це, однак, напівміри, які не могли змінити ставлення до професійної школи. Зміни такі започаткував Закон про освіту від 1932 р. [4, с. 107]. Цим нормативним актом декларувалося створення професійних гімназій та ліцеїв і це надавало професійним школам рангу, який надавався загальноосвітньому шкільництву [9].

Розпорядженням міністра освіти від 21 листопада 1933 р. все професійне шкільництво було поділене на чотири основні групи: промислове, торговельне, сільськогосподарське і домашнього господарства. Цим документом започатковано інтенсивну працю над реорганізацією, розбудовою і модернізацією професійної освіти.

У процесі реорганізації існуючі школи, як чоловічі, так і жіночі, програма яких спиралася на

перший програмовий щабель народної школи, були віднесені до шкіл нижчого ступеня. До цього типу шкіл належали торговельні курси, промислові і господарські жіночі школи, народні сільськогосподарські школи, а також частина ремісничо-промислових шкіл. У таких школах навчалося до 30% осіб, які здобували професійну освіту. Значну частину становила сільська молодь [4, с. 109].

Цей тип промислових закладів у Львівському воєводстві був представлений чоловічими: державною столярською і механічною школою в Кам'янці Струмільовій, державною столярською школою в Яворові, приватною столярською школою імені А. Коркіса Товариства ремісничих майстерень для єврейської молоді у Львові, приватною механічною школою Товариства ремісничих майстерень для єврейської молоді та жіночими, державною у Львові та приватними кравецько-білизнярськими школами у Бориславі (засновані сестрами Службеницями, Товариством народної школи), у Львові (функціонували під егідою Товариства ремісничих майстерень для єврейських дівчат, товариства «Труд» (з українською мовою викладання)), у Самборі (створені при Товаристві професійної школи та фондом О. Готгельфа) тощо.

Серед нижчих сільськогосподарських шкіл виділялися державні: рільнича школа (с. Бережниця), рільнича школа (м. Городок), школа городництва (м. Львів), школа городництва (м. Заліщики) та ін., а також приватна рільнича школа фонду барона Гірша (с. Слобідка Лісна) [8, с. 12–28].

Школи гімназійного ступеня утворювалися шляхом реорганізації існуючих шкіл та окремих відділів ремісничо-промислових шкіл. Охоплювали вони різні напрями навчання: від механічних і столярських до купецьких і кравецьких. Ці заклади професійної освіти давали добру професійну підготовку і досить широку загальну освіту. До категорії шкіл гімназійного ступеня наближалися трирічні механічні школи, які приймали кандидатів зі свідоцтвом про закінчення семикласної загальноосвітньої школи [4, с. 110].

Зокрема, у міжвоєнний період у Львівському воєводстві функціонували такі промислові професійні школи гімназійного ступеня: чоловічі – приватна трикласна технічна гімназія у Дрогобичі, державна механічна гімназія, державна електротехнічна гімназія та приватна механічна гімназія імені А. Коркіса Товариства ремісничих майстерень для єврейської молоді, жіночі – державні: кравецька гімназія та гімназія мереживництва та гаптування (м. Львів) та приватні: жіноча кравецька гімназія Товариства народної школи (м. Борислав), трикласна жіноча кравецька гімназія Товариства суспільної праці жінок (м. Дрогобич), жіноча кравецька гімназія Товариства ремісничих майстерень для єврейських дівчат, трикласна кра-

вецька гімназія згромадження сестер Божої Опіки, кравецька гімназія сестер Василянок (з українською мовою викладання) (м. Львів) та ін.

Кадри для закладів торгівлі готували професійні школи гімназійного ступеня – державні: чоловіча та жіноча торговельні гімназії у Львові та приватні коєдукаційні: трикласна торговельна гімназія Товариства приятелів торговельної школи (м. Борислав); трикласна торговельна гімназія Деодата Лоевіна (м. Броди), торговельні гімназії Товариства торговельної школи (м. Дрогобич, м. Львів, м. Самбір), торговельна гімназія Єврейського товариства торговельної школи (м. Львів) тощо [8, с. 15–29].

Професійні ліцеї, призначені для випускників загальноосвітніх гімназій, поставали у процесі реорганізації як цілих шкіл, так і окремих відділів технічних шкіл [4, с. 110].

Промислові професійні ліцеї функціонували й на теренах Східної Галичини. Зокрема, у Львівському воєводстві працювали чоловічі приватний механічний ліцей у Дрогобичі, державний механічний ліцей і державний дорожній ліцей у Львові, а також державний будівельний ліцей у Ярославі.

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. підготовку фахівців здійснювали сільськогосподарські ліцеї: державний у с. Черниця біля Львова та приватний у с. Язловець біля Бучача.

Фахівців у галузі торгівлі готували професійні школи лицейного ступеня: державні – чоловічий адміністративний ліцей (м. Львів), приватні – коєдукаційний торговельний ліцей Товариства торговельного лицю, чоловічий кооперативний ліцей Товариства професійної освіти, коєдукаційний кооперативний ліцей Ревізійного союзу українських кооперативів (з українською мовою навчання), коєдукаційний торговельний ліцей магістра Густі Бухсанг (м. Львів), коєдукаційний торговельний ліцей Фредеріка Свідерського (м. Стрий) та ін. [8, с. 15–29].

Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. внесок держави в розвиток професійного шкільництва зменшується. Державними закладами освіти охоплюється лише третина від усіх учнів професійних шкіл [4, с. 110]. Водночас зростає роль приватної ініціативи, для якої, очевидно, цінність професійного шкільництва збільшується.

Стосовно ж окремих осіб, то й надалі цінність професійного шкільництва була низькою. Відсоткова частка учнів професійних шкіл до населення Польщі становила 0,3%. Щоправда, поступово ситуація змінювалася. З поступом реформи професійних шкіл збільшувався і наплив кандидатів. Економічна криза і шкільна реформа вплинули на зміни у ставленні великих суспільних прошарків до професійної освіти. Належить також додати, що в цей час спостерігався при-

ріст населення віком 13 років і більше, для якого не вистачало місця ні у школі, ні на обмеженому ринку найманої праці. Молодь горнулася до торговельних і промислових шкіл, особливо механічного напрямку.

Однак громадські намагання до розбудови професійного шкільництва натикалися на матеріальні і кадрові перепони. Освітня влада бачила вирішення проблеми не у створенні цілоденних шкіл, а в розвитку доповнюючих, фабричних шкіл і різних форм позашкільної освіти [4, с. 111].

У 1938 р. головним напрямом найбільш масового загального і професійного навчання стали доповнюючі школи. З них насамперед користалася робітнича, реміснича і селянська молодь. Варто зазначити, що відсоток сільської молоді в цих школах був вищим, ніж у всіх агротехнічних разом із народними сільськогосподарськими школами. Для селянської молоді професійна освіта пов'язувалася насамперед з покиданням перенаселеного села і переходом до робітничого класу чи дрібноміщанського прошарку. Більшість селянської молоді, що обирала навчання у професійних школах, походила із середньозаможних сімей. Становила вона значну кількість учнів у школах нижчого рівня. До шкіл із дещо вищим рівнем могла потрапити тільки та частина молоді, яка закінчила семирічну школу, а в селах вона становила рідкість. Умова та становила один із бар'єрів, що ускладнював здобуття освіти в технічних, промислових і багатьох школах ремісничо-промислових. У другій половині 30-х рр. кількість сільської молоді, що закінчувала повну загальну школу, зросла, але ускладнилися умови вступу до багатьох професійних шкіл. Навчання у нових професійних гімназіях передбачало закінчення щонайменше шести відділів народної школи, а в ліцеях – закінчення загальноосвітньої гімназії. Шкільна реформа піднесла ранг професійної школи, але водночас зробила її менш доступною для молоді з бідних середовищ [4, с. 112–113].

Стосовно ж українського професійного шкільництва, то до 1932 р. воно мало приватний характер. Заклади створювалися освітніми товариствами («Просвіта», «Рідна школа») та різними українськими кооперативами й готували фахівців для їхніх потреб (товариство «Сільський господар», «Ревізійна спілка українських кооперативів», релігійні організації). Так, наприклад, товариство «Рідна школа» утримувало впродовж 1925–1926 рр. по 6 професійних шкіл, у 1930, 1932 та 1933 рр. – 9, у 1935 р. – 11, а вже за три роки їхня кількість зросла до 16. Станом на 1933 р. кількість учнів у цих школах становила 1 457 [7, с. 331–341].

Товариством «Сільський господар» організовано школи та курси в Коршеві біля Коломиї, у Болотці, Дусанові і Янчині біля Перемишлян, Верчанах, Добрянах, Лисятичах, Верхньому

Синьовидному, Дашаві Стрийського повіку, у Скнилові біля Львова, рільничий ліцей у Черницях біля Жидачева тощо [1, с. 151].

М. Сирник наводить статистичні дані українських приватних професійних шкіл і курсів у 1938–1939 н. р. Так, у Львові функціонувало 6 професійних шкіл. «Ревізійною спілкою українських кооперативів» утримувано трирічний коєдукаційний кооперативний ліцей із кількістю учнів – 41 особа. Товариство «Рідна школа» утримувало чотирирічну коєдукаційну купецьку гімназію, у якій навчалася 285 учнів і однорічні торговельно-кооперативні курси зі 116 учнями. Сестри Василянки опікувалися однорічними адміністративно-торговельними курсами, які відвідували 100 учнів, чотирирічною кравецькою гімназією зі 115 учнями та жіночою професійною школою. У Станіславові товариство «Рідна школа» заснувало й утримувало чотирирічну купецьку гімназію, у якій навчалася 45 учнів. Це ж Товариство утримувало в Яворові однорічні кравецькі курси з кількістю учнів – 29 осіб. Українським інститутом для дівчат у Перемишлі засновано приватний торговельний ліцей [7, с. 331–341].

Цінність професійних шкіл для українських громадських та релігійних організацій була очевидною. Вони намагалися надати освіту українській молоді, яка значною мірою була дискримінована польською владою, підвищити її суспільне становище, а завдяки відповідному змісту освіти сформувати і зберегти національну ідентичність українців, які піддавалися національній асиміляції з боку державної влади.

Упродовж 1932–1935 рр. постало в Галичині також 116 польсько-українських професійних курсів і 6 українсько-польських курсів [7, с. 331–341].

Висновки і пропозиції. Отже, у міжвоєнний період на теренах Східної Галичини спостерігається активний розвиток професійного шкільництва, який особливо інтенсифікується після шкільної реформи 1932 р. Аналіз динаміки зростання кількості професійних шкіл, типів, приналежності тощо свідчить про їхню цінність для держави і суспільства. З погляду держави професійне шкільництво було засобом підготовки як кваліфікованих робітників, так і громадян-патріотів Другої Речі Посполитої. Державні заклади професійної освіти покликані були забезпечити підготовку фахівців у пріоритетних для того чи іншого краю галузях, не бути надто витратними з погляду як організації, так і функціонування. Це свідчить про утилітарний підхід держави до організації і розвитку системи професійного шкільництва.

Приватне шкільництво, що засновувалося коштом громадських, релігійних організацій чи окремих меценатів, відображало інтереси свого засновника, часто належало представникам національних меншин, значною мірою спрямовувалося насамперед на становлення різнобічно розвиненої

особистості, гідного представника власного народу, що завдяки здобутій освіті зможе посісти певне місце в суспільній ієрархії.

Що стосується окремої особистості, то професійне шкільництво було цінним насамперед для бідних міщан і незаможних селян. Для представників інших суспільних прошарків його цінність була незначною, адже не давала можливості досягти значного суспільного статусу.

Однак простежити цінність професійної освіти для держави, суспільства чи окремої особистості варто не лише шляхом аналізу зростання мережі окремих закладів. Не меншу роль у цьому питанні відіграє зміст професійної освіти означеного періоду, що може стати перспективою подальших досліджень.

Список використаної літератури:

1. Панфілова Т. Громадянське суспільство в Західній Україні (20–30-ті рр. ХХ ст.): аграрно-промислові та фінансово-кредитні структури. *Вісник Львівської комерційної академії*. Львів : Видавництво Львівської комерційної академії, 2014. Вип. 12. С. 143–154.
2. Субтельна Г. Підвищення рівня фахової підготовки у професійному шкільництві Галичини. Львів : Норма, 2014. 136 с.
3. Храпливий Є. Сільське господарство Галицько-Волинських земель. *Збірник науково-популярних статей*. Львів : Основа», 1997. 100 с.
4. Miąso J. Pozarolnicze kształcenie młodzieży wiejskiej w latach 1918–1939. *Przegląd Historyczno-Oświatowy*. 1997. № № 3–4. S. 95–114.
5. Podręczna encyklopedia pedagogiczna / w opracowaniu F. Kierskiego. T. 2 : N – Ź. Lwów ; Warszawa, 1925. 671 + 64 s.
6. Spis nauczycieli szkół wyższych, średnich, zawosowych, seminarjów nauczycielskich oraz wykaz zakładów naukowych i władz szkolnych. Lwów ; Warszawa, 1924. 434 s.
7. Syrnyk M. Szkolnictwo ukraińskie w Polsce w okresie międzywojennym. *Dzieje kształtowania się polskich instytucji oświatowych*. Piotrków Trybunalski : NWP, 2002. S. 331–341.
8. Szkoły zawodowe na obszarze Rzeczypospolitej Polskiej. Warszawa : Informator, kwiecień, 1939
9. Wroczyński R. Dzieje oświaty polskiej. T. 2. Warszawa : Wydawnictwo “Żak”, 1996. 270 s.

Pahuta M. Development of vocational schooling in Eastern Galicia in the interwar period: an axiological approach

The article is devoted to the analysis of the problem of the vocational schooling development in Eastern Galicia during the interwar period using the axiological approach. It is stated that the dynamics of development of the number of vocational education institutions, increasing the number of their types, diversification of the founders of such schools (state, public or private initiative), increasing access to women's vocational education, increasing or decreasing the number of students, etc. are indicators of the value of vocational education for both society and the individual. The evolution of the formation and development of industrial, commercial, agricultural and other schools has been traced. The changes which have taken place in the development of vocational schooling after the reform of schooling in the Second Commonwealth of 1932 are pointed out. The role of the state and private institutions in the development of vocational schooling is analyzed. The development of Ukrainian vocational schooling in Eastern Galicia during the interwar period is reviewed. The conclusion is drawn about the utilitarian approach of the state to the organization and development of vocational schooling. It is stated that private vocational schooling, which was founded at the expense of public, religious organizations, or individual patrons, reflected the interests of its founder, often belonged to representatives of national minorities, and was primarily directed towards the development of a well-rounded personality and a worthy representative of the country who would earn a certain place in the social hierarchy. For example, the value of vocational schools to Ukrainian non-governmental and religious organizations was evident as they sought to educate Ukrainian youth, who were largely discriminated against by the Polish authorities, to increase their social status, and to form and preserve the national identity of Ukrainians who were assimilated by the government. It has been proved that, from the standpoint of the individual, vocational schooling was valuable mostly to poor citizens and peasants.

Key words: vocational schooling, vocational education, courses, value, Eastern Galicia.